

Að skima eftir ristilkrabbameini

Hvers vegna, hvernig og hvenær?

Á undanförunum árum hefur víða verið rætt um ristilkrabbamein þar eð niðurstöður stórra slembirannsóknna (1-3) hafa sýnt að unnt er að fækka dauðsföllum af völdum sjúkdómsins með því að skima eftir blóði í hægðum. Þá eru vísbendingar um að ekki skipti máli hvaða leitaradferð sé beitt (blóðskimun í hægðum, stutt ristilspeglun, alristilspeglun eða röntgenmynd af ristli), allar skili nokkrum árangri, en mismiklum. Margt bendir til að besta rannsóknin sé alristilspeglun. Sú rannsókn krefst verulegs undirbúnings, dýrs tækjabúnaðar og flókins, sérmenntaðra starfskraftra, og góð aðstaða þarf að vera fyrir hendi. Rannsóknin sem kostar um 30 þúsund krónur er ekki án fylgikvilla (holgötun, blæðing), en alvarlegir fylgikvillar sjaldgæfir (dauðsföll 0,01-0,03%).

Innan fárra ára er að vænta niðurstaðna úr slembirannsóknnum varðandi stutta ristilspeglun (sigmoidoscopy). Skoðunin er takmörkuð og allnokkur fjöldi meinsemda finnst ofar og hægra megin í ristlinum (4, 5) og greinist því ekki við þessa skoðun. Nýjar rannsóknaradferðir, svo sem breyttir erfðavísar (DNA) í hægðum og sýndarristilspeglun (tölvusneiðmynd af ristli) koma ef til vill að notun við skimun eftir ristilkrabbameini og forstigum þess í framtíðinni.

Margar þjóðir hafa þegar tekið upp skimun eftir ristilkrabbameini og greiða fyrir hana. Í Finnlandi er hafin skipulögð skimun fyrir blóði í hægðum með slembirannsóknarívafi. Í Bandaríkjunum hefur áróðri fyrir skimun verið haldið uppi í mörg ár. Þátttaka þar hefur aukist, dánartíðni lækkað svo og nýgengi sjúkdómsins sem ef til vill má rekja til aukinna skimunaraðgerða.

Á vefsíðu landlæknis eru klínískar leiðbeiningar um ristilkrabbamein. Þar kemur fram hverja á að skima eftir krabbameini og hvernig. Fyrir nokkrum árum fór fram fræðsluáttak fyrir almenning um ristilkrabbamein, alfarið kostað af einkaaðilum, um áhættuþætti þess og mögulegar rannsóknaraðferðir. Tvær þingsályktunartillögur hafa séð dagsins ljós hér á landi um auknar forvarnir gegn krabbameinum í meltingarvegi (Árni Ragnar Arnason heitinn alþingismaður) og um að hefja

skimun eftir ristilkrabbameini (Drífa Hjartardóttir alþingismaður). Sú síðari var samþykkt á Alþingi og vísað til heilbrigðisnefndar en hefur ekki verið afgreidd úr nefndinni af óljósum ástæðum.

Ristilkrabbamein er þriðja algengasta krabbameinið hér á landi (115 tilfelli greind á ári) og önnur algengasta dánarorsök af völdum krabbameina (55 dauðsföll á ári). Þrátt fyrir áhuga alþingismanna hefur baráttan gegn sjúkdómnum ekki skilað sér í forvarnaraðgerðum. Landlæknir hefur mælt með skimun sem forvörn (6) og áætla að hún geti komið í veg fyrir 8-10 dauðsföll árlega.

Í þessu tölublaði Læknablaðsins er grein um samnorræna slembirannsókn á skimun eftir ristilkrabbameini með alristilspeglun (colonoscopy). Greinin er áhugaverð og birtist jafnframt í læknablaðum hinna Norðurlandanna (7). Þetta er framtak hóps sem kallar sig NordICC (Nordic Initiative on Colorectal Cancer) eða Norrænt framtak um krabbamein í ristli og endaparmi og hefur hannað fjölsetra slembirannsókn á skimun með ristilspeglun.

Í greininni er bent á að þörf sé frekari rannsóknna á öðrum og betri leitaradferðum. Alspeglun er kjörrannsókn til að greina sjúkdóma í ristli. Tækjabúnaði hefur fleygt fram á síðustu árum og nú er hægt að greina örsmáar meinsemdir og taka sýni til vefjagreiningar. Víða er mælt með alspeglun í skimun eftir ristilkrabbameini og forstigum þess þegar um tilfelleit (case finding) er að ræða. Þó skortir vísindalegar upplýsingar um hvers má vænta við framkvæmd víðtækra skimunaraðgerða með speglun eins og bent er á í greininni. Það er skynsamlegt fyrir stjórnmalamenn að veita fé til skipulagðra slembirannsóknna til að sjá hvort slík skimunaraðferð skilar árangri.

Í ljósi fenginnar þekkingar er skynsamlegt að byrja skipulagða skimun hérlendis með athugun á blóði í hægðum. Jafnframt er þátttaka í skipulagðri langtíma slembirannsókn, til að bera saman árangur ristilspeglunar við leit að blóði í hægðum með tililiti til lækkunar dánartíðni og nýgengi ristilkrabbameins, mikilvæg. Hér á landi er mikil þekking og reynsla af krabbameinsleit sem auðveldar þátttöku

Ásgeir Theodórs

atheodor@simnet.is

Screening for Colon Cancer: Why-How-When

Director of Medical Affairs
and Chairman of Department
of Gastroenterology,
St. Joseph's Hospital,
Hafnarfjörður, Iceland.
Staff Gastroenterologists,
Department of
Gastroenterology, University
Hospital, Iceland.

Höfundur er sérfræðingur í
meltingarsjúkdómum á St.
Jósefsspítala, 220 Hafnarfirði,
Landspítala við Hringbraut,
101 Reykjavík.

okkar og heilbrigðisyfirvöldum gæfist tækifæri til að berjast gegn ristilkrabbameini, fækka tilfellum og takmarka vaxandi útgjöld í greiningu og meðferð sjúklinga með ristilkrabbamein.

Heimildir

1. Mandel JS, Bond JH, Church TR, Snover DC, Bradley GM, Shuman LM, et al. Reducing mortality from colorectal cancer by screening for fecal occult blood. *N Engl J Med* 1993; 328: 1365-71.
2. Hardcastle JD, Chamberlain JO, Robinson MH, Moss SM, Amar SS, Balfour TW, et al. Randomized controlled trial of faecal-occult-blood screening for colorectal cancer. *Lancet* 1996; 348: 1472-7.
3. Kronborg O, Fenger C, Olsen J, Jorgensen OD, Sondergaard O. Randomized study of screening for colorectal cancer with faecal-occult blood test. *Lancet* 1996; 348: 1467-71.
4. Imperiale TF, Wagner DR, Lin CY, Larkin GN, Rogge JD, Ransohoff DF. Risk of advanced proximal neoplasms in asymptomatic adults according to the distal colorectal findings. *N Engl J Med* 2000; 343: 169-74.
5. Lieberman DA, Weiss DG, Bond JH, Ahnen DJ, Garewal H, Chejfec G. Use of colonoscopy to screen asymptomatic adults for colorectal cancer. Veterans Affairs Cooperative Study Group 380. *N Engl J Med* 2000; 343: 162-8.
6. Guðmundsson S. Skimun fyrir krabbameinum í ristli og endaparmi. *Læknablaðið* 2002; 88: 713-4.
7. Hoff G, Bretthauer M. The Science and Politics of Colorectal Cancer Screening. *PloS Medicine* 2006; 3: 1-4.

Sumarlokun á skrifstofu læknafélaganna

**Skrifstofan verður lokuð frá og með 24. júlí
til 8. ágúst vegna sumarleyfa starfsfólks.**